

ביטחון תזונתי בימי קורונה ולאחריו הצעה למדיניות ממשלתית מתחדשת

כללי

מאז תחילת שנות האלפיים משתנה ומתרחבת הפעילות הממשלתית בטיפול בחוסר הביטחון התזונתי הפוגע בכ-20% מאזרחי מדינת ישראל והתושבים המתגוררים בה. לסלי המזון שחולקו תדיר לפני ראש השנה וחג הפסח, נוספו פרויקטים של הזנה לתלמידים החל מהגיל הרך וכלה בבתי הספר היסודיים. לפני מספר שנים אף הופעל פיילוט בשם "ארוחה בחופשה" במסגרתו סופקו ארוחות חמות לעשרות אלפי תלמידים בסיכון אשר בתקופת החופש הגדול אין להם כל פתרון אחר.

עמותות מזון רבות פועלות מזה שנים ארוכות במקום בו הממשלה אינה עושה די ובמקרים רבים פועלת יד ביד עם הממשלה כגוף ביצוע לפרוייקטים בתחום ההזנה, שנקבעו כהחלטות מדינה ותוקצבו על ידי משרדי הרווחה והשירותים החברתיים, כמו למשל המיזם הלאומי לביטחון תזונתי.

העובדה שבשנה האחרונה אין תקציב מדינה עדכני הביאה לכך שחלק מהפרוייקטים והמיזמים בתחום ההזנה הוקפאו ורק בעקבות לחץ כבד של ארגוני החברה האזרחית בשיתוף הכנסת, ועדת הכספים והועדה המיוחדת לענייני רווחה, כמו גם כניסתו לתפקיד של שר חדש במשרד הרווחה, העבודה והשירותים החברתיים, הביאה לתקצוב זמני שאיפשר המשכיות מסויימת.

הדברים השתנו מקצה לקצה עם תחילתו של משבר נגיף הקורונה. העובדה כי למאות אלפי הישראלים החיים בעוני נוספו במהלך החודש האחרון כתשע מאות אלף מובטלים והעובדה כי ההערכות הרווחות כרגע גורסות כי לפחות 20% מהם, דהיינו כ-180 עד 200 אלף ישראלים, ישארו מחוסרי עבודה עוד זמן רב, מציבה אתגרים חדשים לממשלה ולמשק הישראלי אך היא גם מחייבת חשיבה חדשה ואחרת בכל הקשור למחוייבותה של הממשלה לדאוג לבטחונם התזונתי של אזרחיה ולא רק בתקופה הקצרה של סגר כזה או אחר אלא גם לתקופה ארוכה יותר וככל הנראה כשינוי מדיניות כולל וקבוע.

המסמך שלהלן כולל הצעה למדיניות ממשלתית מתחדשת בתחום הטיפול בחוסר הביטחון התזונתי ההולך ומחמיר. נספחי עובדות ונתונים יסופקו לפי דרישה באשר אין אני מבקש את התרכזותכם בקריאת ההצעות המובאות כאן כלדלקמן.

הצעת המדיניות המתחדשת עוסקת בטיפול בחוסר הביטחון התזונתי טווח המייד, בטווח הבינוני של מספר חודשים לאחר היציאה מהסגר ובטווח היותר ארוך שמבטיח ביטחון תזונתי כולל לאוכלוסייה שעל פי כל הנחה לעין, הולכת וגדלה והיא כוללת בין השאר קשישים, מובטלים חדשים, מקבלי קצבאות קיום כולל כאלה שעבדו ואיבדו את פרנסתם בשל המשבר.

המסמך שלהלן יעסוק בהצעות לפתרון בתחום הישיר של ביטחון תזונתי ולא בפעולות שיכולות להגדיל הכנסה של אוכלוסיות היעד באשר ההוצאות השוטפות שלהן גדלות ממילא ואין להם מענים, בשלב זה, ממקורות ממשלתיים ואחרים, למשל, עדכון מערך הסיוע בשכר דירה/דיוור ציבורי, הגדלת קצבאות קיום (כולל קצבאות זקנה למי שאין לו פנסיה) ועוד.

לכל אחד מהסעיפים ובמיוחד ההצעות הרשומות מטה, יש מסמך המפרט את הצרכים ברמת המיקרו ולא ברמת המקרו. כל המעוניין יוכל לקבל מסמכים אלה על פי דרישה.

הצעת המדיניות כוללת תחומים מרכזיים אלה

- 01 ניטור, ניהול ופיקוח ממשלתי וקביעת מדיניות ממשלתית, תקצובה ואחריות לביצוע, הן באמצעות עובדי השירות הציבורי והן באמצעות הפעלת ארגוני חברה אזרחית ואף גופים כלכליים פרטיים
- 02 הפעלת מערכות הזנה וסיוע במימון ממשלתי מלא או חלקי (מיזמים משותפים)

קהלי היעד אליהם מתייחסת הצעת המדיניות המתחדשת

- 01 קשישים/אזרחים ותיקים – אזרחים שהגיעו לגיל פרישה (62 לנשים, 67 לגברים)
- 02 אזרחים מבוגרים בודדים – גילאי 55-62 (כאלה שאינם מוגדרים קשישים/אזרחים ותיקים אך מתמודדים עם בעיות קשות של חוסר תעסוקה, חוסר בהכנסה מספקת וחוסר מענים וזכויות מטעם המדינה בשל גילם (מה שנקרא, נופלים בין הכסאות)
- 03 לקוחות המחלקות לשירותים חברתיים ובכלל זה: מקבלי הבטחת הכנסה, מזונות, נכות, קצבאות זקנה, אסירים משוחררים, דרי רחוב ועוד.
- 04 נשים בהריון החיות בעוני – מידי שנה יש בישראל כ-20 אלף נשים החיות בעוני ואשר נמצאות בהריון. נשים אלה זקוקות לסל של ביטחון תזונתי ובריאותי.
- 05 מובטלים חדשים – סיוע זמני וסיוע קבוע. כאמור כ-20% מכלל המובטלים החדשים צפויים להמשיך ולהיות מובטלים לתקופת זמן העולה על תקופת הזכאות לדמי אבטלה. דמי האבטלה

עצמם אינם מספיקים כמובן, אך לאחר תום תקופת הזכאות לקבלתם מצבם של ישראלים אלה ילך ויחמיר.

06 תלמידים במערכת החינוך. חוק ארוחה חמה לתלמיד (חוק ההזנה), הינו חוק אוניברסלי ויש חשיבות גדולה בהמשך הפעלתו כך באשר הוא מונע יצירת קבוצות סטיגמטיות בגילאים בהם התדמית היא חזות הכל, כמו גם דואג כי כלל התלמידים יקבלו ארוחה בריאה ומזינה לפחות פעם אחת ביום.

07 תלמידים בפנימיות ומוסדות

08 תלמידים בסיכון בתקופת חופשות

09 נערים ונערות עובדים – חובת מתן ארוחת צהריים

10 א. נשים עם מוגבלויות החיים בקהילה
ב. נשים עם מוגבלויות המועסקים במפעלים מוגנים

הצעות למדיניות ממשלתית מתחדשת בתחום הביטחון התזונתי

פעילות הממשלה והכנסת

ניטור, ניהול ופיקוח ממשלתי וקביעת מדיניות ממשלתית, תקצובה ואחריות לביצוע, הן באמצעות עובדי השירות הציבורי והן באמצעות הפעלת ארגוני חברה אזרחית ואף גופים כלכליים פרטיים אחד הדברים שאנו מזהים כבר היום ככשל מערכתי גדול, בדומה למה שהתרחש בחודש הראשון למלחמת לבנון השנייה הוא העובדה כי אין איגום משאבים וחלוקת אחריות ותפקידים בכל הנוגע לחלוקת מזון, פיקוח על טיבו ועוד.

אנו מציעים

- הקמת מטה מרכז ומפעיל לאיגום משאבים וביצוע מיפוי מפורט של כל התקציבים המוקדשים לנושא בכל משרדי הממשלה והארגונים השונים לצורך איגום כלל המשאבים ותיאום חלוקה לקהלי היעד השונים. המטה יפעל במשרד הרווחה והשירותים החברתיים ובאחריות שר הרווחה והשירותים החברתיים. חברים במטה: נציגי משרדי הממשלה הרלוונטיים: חינוך, רווחה, שוויון חברתי, אוצר, כלכלה, ארגוני חברה אזרחית, ארגונים כלכליים. נציגות הפילנתרופיה.
- חובת שיתוף במידע ונתונים אודות הזקוקים לסיוע וזאת באמצעות תיקון חוק המועצה לביטחון תזונתי והפיכתו לגוף המתכלל של כל נושא הביטחון התזונתי בארץ.
- הקמת ועדת משנה לבטחון תזונתי במסגרת ועדת העבודה והרווחה והבריאות של הכנסת. מטרתה של ועדה זו היא לאפשר קיומם של דיונים תכופים כדי לפקח על ביצוע המדיניות הממשלתית וכן חקיקה של אלמנטים שונים הדורשים מעורבות של הרשות המחוקקת.
- העברת תקציבי ביטחון תזונתי שלא נוצלו משנת תקציב אחת לבאה אחריה ושמירה עליהם בתוך מערכת סגורה וללא שיצטרפו לשוב למשרד האוצר
- חוק הביטחון התזונתי – תקציב שנתי והקמת קרן לביטחון תזונתי באמצעות מיסוי משקאות ממותקים, בשלב ראשון, ולאחר מכן ממתקים בכלל.
- תיקון חוק הסיעוד של הביטוח הלאומי כך שיתאפשר (כפי שתוכנן לפני כשבע שנים) לאזרח הקשיש להמיר חלק מקצבתו לטובת קבלת אוכל מבושל מוכן. היום זה לא קיים בגלל שהאוצר הפיל את זה לפני שבע שנים ברגע האחרון לפני החקיקה.

המטרה בצורה שכזו היא לאפשר אוכל חם לקשישים גם מחוץ למועדונים ומרכזי היום

- הכנת תוכנית שנתית לסיוע למובטלים ועניים חדשים הנמצאים במצוקה כלכלית זמנית ו/או מתמשכת

- הכנסת מוצרי מזון בריא לפיקוח מחירים כדי להוריד את עלותם

- הרחבת מפעל ההזנה בבתי הספר משנת הלימודים הבאה – כך שהרבה יותר תלמידים יקבלו ביטחון תזונתי – חטיבות ביניים וחטיבות עליונות – כולל עבודה מועדפת ובישול בבתי ספר נבחרים, נזכיר כי כשחוקק חוק ארוחה חמה לתלמיד (3-2002), הרעיון שעמד בין השאר בבסיסו היה להקים עסקים זעירים שיספקו ארוחות לבית ספר בודד או קבוצה קטנה של בתי ספר תוך מתן תעסוקה ראוייה והגונה למובטלים "קשים" (כאלה שנמצאים זמן רב מחוץ למעגל התעסוקה)

- התו החברתי להצלת מזון - יצירת 'תו חברתי', למעשה תו איכות ערכי המבטיח כי העסק המחזיק בו פועל לשם הצלת מזון. התורמים יהנו מהטבות כספיות ואחרות.

- חקיקת חוק ארוחה בחופשה

- חובת מעסיקים לספק ארוחה חמה לבני נוער אותם הם מעסיקים.

- חובת מעסיקים לספק ארוחות חמות לעובדים בעלי מוגבלויות במפעלים מוגנים

- חובת הממשלה לספק ארוחות חמות לאנשים עם מוגבלויות המתגוררים בקהילה ומחוסרי תעסוקה או מתקשים לתפקד.

הפעלת מערכות הזנה וסיוע במימון ממשלתי מלא או חלקי (מיזמים משותפים)

01 **חוק המיזם לביטחון תזונתי** – הרחבת המיזם עד 130 אלף משפחות – ביטול חלוקת מזון יבש, הגדלת הסכום בכרטיס המזון והידוק הפיקוח על סוגי הירקות והפירות הטריים המחולקים כמו גם תוספת תקציב למשפחות בהם חולי צליאק או רגישות למזון.

02 **פרוייקט ויק** – ביטחון תזונתי לנשים בהריון החיות בעוני

03 **עיגון של פרוייקט הכריכים** – נבט – כך שתובטח חלוקה לכיתות גבוהות וחטיבות ביניים

04 הקמת 5-6 מטבחים קהילתיים שיוכלו לספק ארוחות חמות ללא צורך בשינוע ממקומות רחוקים – מותאם במיוחד לפריפריה ובא לחזק את מה שקיים בחורה, במגדל העמק ובמקומות נוספים

05 הגדלת הצלת פירות וירקות מחקלאים – במקום איבוד מזון בשל מכסות שונות – חובת מימון רכישת פירות וירקות וחלוקתם לאוכלוסיות הנזקקות לכך.

06 פרויקט עידוד צריכת פירות וירקות טריים באמצעות מעמדים מיוחדים עם פירות וירקות שיהיו בכל לשכת רווחה ומרכזי יום לקשיש וכן במועדוניות נוער שהלקוחות פשוט יוכלו לקחת פירות וירקות טריים (בודדים) ולאכול. הפיילוט מאד הצליח והרעיון כרגע הוא להרחיבו באמצעות סיוע של קרנות הביטוח הלאומי ופילנתרופיה

07 הרחבת פעילות לפי חוק הצלת מזון במיוחד בקרב חברות ממשלתיות.

08 הרחבת פעילות הצלת מזון – בעיקר ירקות ופירות וארוחות מבושלות וחלוקתם לקהלי היעד השונים

מקורות המימון וגופים שותפים ואחראיים

01 משרד החינוך – ארוחה חמה לתלמיד, ציל"ה פרויקטים נוספים של הזנה בצהרונים, מעונות יום, פנימיות וכפרי נוער.

02 משרד הרווחה – קמחא דה פסחא, מיזם לבטחון תזונתי, הזנה במעונות יום וצהרונים, הזנה של קשישים במרכזי יום לקשיש

03 משרד לשוויון חברתי - קשישים שאינם מטופלים במשרד הרווחה, מעוטים

04 רשות לניצולי שואה – ניצולי שואה

05 פילנתרופיה של חברות ממשלתיות – הצלת מזון ממטבחים

06 פילנתרופיה של עסקים וחברות פרטיות – רכישת ארוחות חמות, מזון טרי וכד'

07 קרנות הביטוח הלאומי – פרויקטים שונים

08 משרד הקליטה – סיוע לעולים, בעיקר עולים ותיקים.

- 09 **משרד הבריאות – סיוע במזון לאוכלוסיות הזכאיות לשיקום**
- 10 **משרד השיכון והבינוי – מזון לקשישים המתגוררים בבתי אבות השייכים לחברות הדיור הממשלתיות**
- 11 **משרד החקלאות – מזון לאוכלוסיית הבדואים בכפרים הבלתי מוכרים באמצעות מינהלת האוכלוסייה הבדואית**
- 12 **המשרד לפיתוח הנגב והגליל והפריפריה החברתית – באמצעות מיזמים משותפים**
- 13 **הרשויות המקומיות – פרויקטים של הרשות שאינם במימון של הממשלה**
- 14 **הסוכנות היהודית – מרכזי קליטה לעולים יוצאי אתיופיה**